

Sensory Play in Early Childhood Education

สรุปหลักการทางวิชาการหลังการนำเสนอกิจกรรมของนักศึกษา

อ้างอิงจาก หลักสูตรปฐมวัย พ.ศ. 2560 · UNICEF · NAEYC · งานวิจัย Multisensory Learning

Sensory Play คืออะไร?

Sensory Play หรือการเล่นผ่านประสาทสัมผัส คือการเล่นที่เปิดโอกาสให้เด็กสำรวจ ทดลอง และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งรอบตัวผ่านการมองเห็น การฟัง การสัมผัส การดมกลิ่น การรับรส รวมถึงการเคลื่อนไหวของร่างกาย

จุดสำคัญคือเด็กต้อง **ได้ลงมือทำ (hands-on)** ด้วยตนเอง ไม่ใช่เพียงรับฟังครูบอกว่า "นี่นุ่ม นี่แข็ง นี่หอม"

- 📖 NAEYC อธิบายว่าเด็กเล็กสร้างความรู้ผ่าน **sensorimotor learning** — สมองนำข้อมูลจากประสาทสัมผัสหลายช่องทางมาประกอบกันเพื่อทำความเข้าใจโลก

Sensory Play สอดคล้องกับหลักสูตรปฐมวัยไทยอย่างไร?

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2560 (อายุ 3–6 ปี) ระบุหลักการจัดประสบการณ์ไว้ชัดเจนว่าต้องเป็นการจัดกิจกรรมแบบบูรณาการผ่านการเล่นและการลงมือปฏิบัติจริง โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงและพัฒนาครบทุกด้าน

เล่น + ลงมือปฏิบัติจริง + ประสาทสัมผัสทั้งห้า = การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง

หลักสูตรยังกล่าวถึงการเรียนรู้สิ่งรอบตัวผ่านการสังเกตสี ขนาด รูปร่าง รูปทรง ผิวสัมผัส การฟังเสียง การสำรวจ และการทดลองอย่างง่าย ๆ ซึ่งล้วนเป็นหัวใจของ Sensory Play ในชั้นเรียน

เด็กเรียนรู้อะไรจากประสาทสัมผัส?

เด็กไม่ได้ "เล่นสัมผัส" เพื่อความสุขเท่านั้น แต่กำลัง **รวบรวมข้อมูล** เกี่ยวกับโลก ผ่านทุกช่องทางที่มี

Sight

สี รูปร่าง ขนาด แสงเงา การเคลื่อนไหว

Hearing

เสียงดัง-เบา สูง-ต่ำ จังหวะ แหล่งกำเนิดเสียง

Touch

นุ่ม แข็ง หยิบ ลื่น เปียก แห้ง ร้อน เย็น

Smell

จำแนกกลิ่น เชื่อมโยงกลิ่นกับประสบการณ์และความทรงจำ

Taste

หวาน เปรี้ยว เค็ม ขม และลักษณะทางกายภาพของอาหาร

 เมื่อเด็กเล่นกับสัมผัส เด็กอาจมองสี สัมผัสผิว ดมกลิ่น ฟังเสียงตอนปอก และชิมรสพร้อมกัน — สมอบูรณาการข้อมูลหลายช่องทางนี้เข้าด้วยกัน เรียกว่า **multisensory integration**

Sensory Activity จะกลายเป็น "Play" เมื่อใด?

ลองถามตัวเองว่า "กิจกรรมที่เราทำเมื่อสักครู่นี้ เป็น Activity หรือเป็น Play?" UNICEF เสนอคุณลักษณะสำคัญ 5 ประการของการเรียนรู้ผ่านการเล่น

1

Joyful

เด็กมีความสุขและมีแรงจูงใจอยากเล่นด้วยตนเอง

2

Meaningful

เชื่อมโยงกับประสบการณ์หรือสิ่งที่เด็กเข้าใจอยู่แล้ว

3

Actively Engaging

เด็กมีส่วนร่วมทั้งร่างกายและความคิด

4

Iterative

เด็กได้ลอง ทำซ้ำ เปลี่ยนวิธี และทดลองใหม่

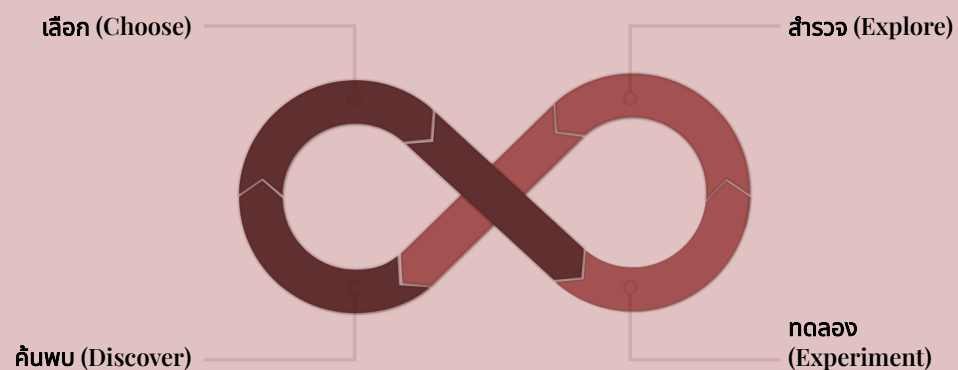
5

Socially Interactive

มีโอกาสสื่อสารหรือปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

หัวใจสำคัญ: Child Agency

เด็กควรมีโอกาสที่จะ...

✗ แทนคำสั่งแบบนี้

"จับอันนี้ แล้วบอกครูว่านุ่มหรือแข็ง"

✓ ลองเป็นคำถามแบบนี้

- "หนูอยากลองจับอะไร?"
- "สองอย่างนี้เหมือนหรือต่างกันอย่างไร?"
- "ถ้าเราเติมน้ำลงไป หนูคิดว่าจะเกิดอะไรขึ้น?"

UNICEF เน้นว่า Play ต้องเปิดพื้นที่ให้เด็กมี **agency** — ความสามารถในการริเริ่ม เลือก ตัดสินใจ และเป็นเจ้าของประสบการณ์ของตนเอง

จาก Five Senses สู่ Multisensory Play

กิจกรรมที่ดีไม่จำเป็นต้องแยกเป็น "ฐานตา ฐานหู ฐานจมูก" เสมอไป — กิจกรรมหนึ่งสามารถกระตุ้นหลายประสาทสัมผัสพร้อมกันได้

ตัวอย่าง: Ocean Sensory Play

- เห็นสีฟ้า → 👁 Visual
- จับทรายและเปลือกหอย → 🖐 Tactile
- ฟังเสียงคลื่นจากลำโพง → 👂 Auditory
- เคลื่อนย้าย ตัก เท → 🖐 Proprioceptive
- พูดคุยและเล่นสมมติ → 🗣 Language & Social

📌 งานทบทวนเกี่ยวกับ multisensory toys รายงานว่าการออกแบบสื่อที่กระตุ้นหลายประสาทสัมผัสช่วยเพิ่มความสนใจและการมีส่วนร่วมของเด็ก แม้ผลทางการเรียนรู้ยังขึ้นอยู่กับลักษณะกิจกรรมและบริบทด้วย

Sensory Play ไม่ใช่แค่เล่นเลอะ — Messy Play

วัสดุที่ใช้ได้

น้ำ · ทราย · ดิน · โคลน · แป้ง · สี · ดินน้ำมัน · เมล็ดพืช · ใบไม้ · ก้อนหิน · วัสดุธรรมชาติ

❌ ความเข้าใจผิด

Messy Play = ปล่อยให้เด็กเล่นเลอะอย่างไร้จุดหมาย

✅ ความเข้าใจที่ถูกต้อง

Messy Play = เปิดพื้นที่ให้เด็กสำรวจวัสดุอย่างอิสระ ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ครูออกแบบอย่างเหมาะสม

งานวิจัยเกี่ยวกับ *sensopathic materials* พบว่าบทบาทของครูในการวางแผนสภาพแวดล้อมมีความสำคัญอย่างมากต่อคุณภาพของประสบการณ์การเล่น

บทบาทของครูใน Sensory Play

UNICEF ระบุว่าบทบาทของครูไม่ใช่การควบคุมการเล่นทั้งหมด แต่คือการ **enable** และ **scaffold** ประสบการณ์การเล่น

1 Prepare

เตรียมสภาพแวดล้อม วัสดุ และเวลาอย่างมีจุดประสงค์

2 Observe

สังเกตเด็กอย่างตั้งใจ โดยไม่รีบเข้าไปแทรกแซง

3 Listen

ฟังสิ่งที่เด็กคิด พูด และแสดงออกมาผ่านการเล่น

4 Question

ถามคำถามปลายเปิดที่ส่งเสริมการคิด ไม่ใช่ทดสอบความจำ

5 Extend

ต่อยอดการเล่นจากความคิดริเริ่มของเด็กเอง

❑ ครูไม่ใช่ผู้ **Tell → Demonstrate → Require → Correct** ตลอดกิจกรรม แต่เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เด็กได้เป็น ศูนย์กลาง

คำถามที่ควรใช้ใน Sensory Play

❌ หลีกเลี่ยงคำถามปิด

- "นี่คืออะไร?"
- "นี่นุ่มไหม?"
- "อันไหนเสียงดัง?"

คำถามเหล่านี้มีคำตอบเดียว และไม่ส่งเสริมการคิดหรือการสำรวจ

✅ ใช้คำถามปลายเปิด

→ "หนูสังเกตเห็นอะไร?"

→ "มันรู้สึกอย่างไร?"

→ "สองอันนี้ต่างกันตรงไหน?"

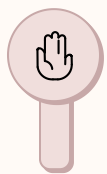
→ "หนูคิดว่าจะเกิดอะไรขึ้นถ้า...?"

→ "หนูอยากลองอะไรต่อ?"

คำถามแบบนี้เชื่อม Sensory Play ไปสู่ **inquiry · prediction · comparison · problem-solving · language development** ตามที่ UNICEF ระบุว่าการเล่นที่ดีควรเปิดโอกาสให้เด็กวางแผน ลองผิดลองถูก ใช้จินตนาการ และสื่อสารกับผู้อื่น

เด็กทุกคนตอบสนองต่อ Sensory Play ไม่เหมือนกัน

นักศึกษามักคิดว่าเด็กทุกคนต้องยอมจับทุกอย่าง — แต่ **ไม่ควรบังคับ**เด็กให้สัมผัสวัสดุ เด็กบางคนอาจไม่ชอบของเหนียว ของเปียก เสียงดัง กลิ่นแรง ทาราย หรือสีติดมือ

สังเกตจากระยะไกล

ยืนดูหรือนั่งดูโดยยังไม่ต้องเข้าร่วม

ใช้อุปกรณ์ช่วย

ใช้ช้อน แปรง หรือถุงมือแทนการสัมผัสโดยตรง

เริ่มจากการแตะเบา ๆ

แตะด้วยปลายนิ้วเพียงหนึ่งนิ้วก่อน

จับด้วยมือเต็ม

เมื่อเด็กพร้อมแล้ว จึงค่อยเข้าร่วมอย่างเต็มที่

งานวิจัยพบว่าการใส่เรื่องราวหรือการเล่นสมมติเข้าไปใน messy play อาจช่วยให้เด็กที่มี sensory sensitivity เริ่มเข้าร่วมได้มากขึ้น แต่ควรใช้เป็นแนวทางมากกว่าข้อสรุปที่ใช้ได้กับเด็กทุกคน

Safety First — ข้อควรตรวจสอบก่อนจัด Sensory Play

วัสดุปลอดภัย

ปลอดสารพิษ ไม่มีชิ้นเล็กเสี่ยงสำลัก ไม่มีของมีคม และเหมาะสมกับช่วงอายุ

ตรวจสอบการแพ้

สอบถามผู้ปกครองก่อน Taste และ Smell activities และตรวจสอบสุขอนามัยของวัสดุทุกชิ้น

มีผู้ใหญ่ดูแล

ต้องมีครูหรือผู้ดูแลอยู่ตลอดกิจกรรม โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวกับน้ำและวัสดุขนาดเล็ก

เคารพสิทธิเด็ก

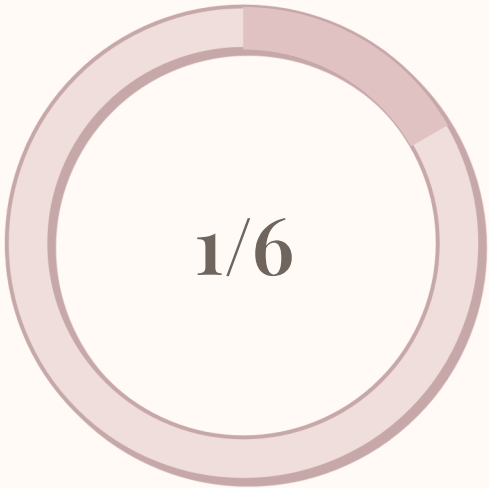
เด็กสามารถปฏิเสธกิจกรรมได้ และไม่ควรถูกบังคับให้สัมผัสวัสดุใด ๆ

โดยเฉพาะ **Taste** และ **Smell activities** ต้องระมัดระวังเรื่องการแพ้อาหารและสุขอนามัยมากกว่าฐานอื่น ๆ

A Good Sensory Play Experience

ไม่ได้วัดจากว่าอุปกรณ์สวยแค่ไหน แต่วัดจากสิ่งที่เกิดขึ้นกับเด็ก

เลือก
เด็กได้เลือกหรือไม่?

สำรวจ
เด็กได้สำรวจหรือไม่?

ทดลอง
เด็กได้ทดลองหรือไม่?

คิด
เด็กได้คิดหรือไม่?

สื่อสาร
เด็กได้สื่อสารหรือไม่?

มีความสุข
เด็กมีความสุขหรือไม่?

คำถามสำหรับสะท้อนคิดหลังการนำเสนอ

"ถ้าให้กลับไปออกแบบกิจกรรมของกลุ่มใหม่อีกครั้ง คุณจะเปลี่ยนอะไรเพื่อให้เด็กมีบทบาทในการเล่นมากขึ้น?"

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ที่เปิดโอกาสให้เด็กสำรวจได้อย่างอิสระหรือไม่?

คำถาม

คำถามที่ใช้เป็นปลายเปิดและกระตุ้นการคิดหรือไม่?

บทบาทครู

ครูเป็นผู้สั่งหรือผู้อำนวยความสะดวก?

Agency

เด็กมีอิสระในการเลือกและตัดสินใจหรือไม่?

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 และ คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2560 สำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี — เน้นการบูรณาการผ่านการเล่น การลงมือปฏิบัติจริง และประสาทสัมผัสทั้งห้า

UNICEF (2018)

Learning through play: Strengthening learning through play in early childhood education programmes. — อธิบายคุณลักษณะ 5 ประการของการเล่นและบทบาทของครูในการ enable และ scaffold ประสบการณ์

Bresson & King (2022) — NAEYC

Preschoolers at Play: Choosing the Right Stuff for Learning and Development. — มีบทเฉพาะเรื่องวัสดุการเล่นที่กระตุ้นประสาทสัมผัสและ Developmentally Appropriate Practice

NAEYC — Developmentally Appropriate Practice

เน้นว่าการเรียนรู้ที่เหมาะสมต้องเป็น **strengths-based, play-based, joyful and engaged** และต้องเหมาะกับเด็กแต่ละคนทั้งด้านวัฒนธรรม ภาษา และความสามารถ